

TUDOMÁNYUNK (XII.)

Farkas László (Budakalász):

Az írásanalitika rendszere, komplexitása, elmélete, kompetenciája²⁴¹

ÍRÁS ÉS ÍRÁSANALITIKA

A két fogalom – írás és írásanalitika – közül az első, minden ember hétköznapi életét végigkíséri, ezért közzismert.

Az *írás* tudományos kutatása jelenleg alapvetően történeti jellegű, illetve csak az írást produkáló személy azonosítását és megismerését célozza meg.

Az *írásanalitika* a tudományos megközelítés szerint nevezhető a posztmodernista gondolkodás eredményének. Több szempontból is újszerű, egyfajta rendszerszemléletet, rendszerelméletet kíván nyújtani az írás átfogóbb, tudományos megközelítéséhez.

A posztmodern irányzat képviselői azt vallják, hogy a tudományos tevékenység alapvető feladata nem a *magyarázat*, hanem a *megértés*.

Az írás fogalmára többfajta megközelítés létezik. A *Magyar nyelv értelmező szótára* szerint az írás szó a magyar nyelvben, több értelemben használatos:

- „1. Az ír igével kifejezett cselekvés; az a cselekvés, hogy valamit írnak.
2. Ennek a cselekvésnek látható eredménye, mint íráskép.
3. Az íráshoz, a nyomtatáshoz szükséges betűknek, írásjegyeknek valamely rendszere.
4. A betűk, írásjegyek (rendszerének) ismerete, felhasználása, az írás, betűvetés készsége.
5. Írott szöveg
 - a.) olvasmánynak szánt nyomtatott szöveg,
 - b.) felírás, felirat.

²⁴¹ A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület *Régi magyar nyelvű rovásírások munkacsoportjának* a hónap minden utolsó péntek délutánján a budakalászi Kós Károly Művelődési Ház és Könyvtár dísztermében tartott és tartandó előadássorozata keretében 2015. június 26-án elhangzott előadás összefoglalója.²⁴¹ Az előadás összeállításánál felhasználásra került a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen megvédett PhD értekezés teljes anyaga, amely itt megtalálható az Interneten is: <http://www.doktori.hu/index.php?menuid=193&vid=10493>.

6. Irodalmi, újságírói tevékenység; ennek a tevékenységnek eredménye, mint szellemi termék.

7. A Biblia, Szentírás.

8. Irat, okirat, igazolvány.

9. A vert pénznek, érmének az az oldala, amelyiken az értékét jelző szám olvasható.

10. Vonalas mintájú, népi díszítőelemek rajzolása, festése és ennek eredménye.

11. Madártojáson látható vonalas minta, rajz.”²⁴²

A *Révai Nagy Lexikon*²⁴³ meghatározása szerint „Azok a látható jelek, amelyek az egyes szavakat vagy egyes hangokat szemünk elé állítják.”

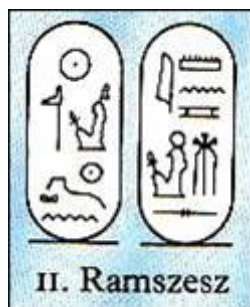
A *Magyar Értelmező Kéziszótár* így fogalmaz az írásról: „Az a cselekvés, hogy valamit írnak. A leírt betűsorok képe. Írásrendszer. Írott szöveg. Pénznek, érmének az az oldala, amelyen az értéket jelző szám van. Kézimunka, dísz tárgy vonalas mintájú díszítése.”²⁴⁴

Írástörténeti szempontból az írás, alábbi alapvető fajtáit különböztetjük meg:

1. Képirás (piktográfia)
2. Fogalomírás (ideográfia)
3. Szó- és szótagírás (logografikus és fonetikus írás)
4. Betűírás (alfabetikus írás)

A **képszerű jeleket** alkalmazó írást képirásnak nevezzük. A képirás legfőbb jellemzője, hogy konkrét tárgyakat vagy élőlényeket ábrázol. Ezek hol egy szót, hol egész mondatot jelenthetnek, de nem köthetőkegyetlen nyelv szókincséhez sem. Ki-ki saját nyelvén olvashatja és értelmezheti a piktográfia stilizált ábráit. **A képek szavakat, szótagokat vagy hangokat is jelölhetnek.**

A fejlődés során a képirás jeleit az elsődleges jelentésen túl más összefüggésben is használták. A fogalomírás kialakítása során a jelkészletben szimbolikus ábrák bukkantak fel. A Nap jele pl. több népnél a fénysugarakkal körülvett kör volt, de ezt az ábrát egy idő után nemcsak a Napra mint égitestre, hanem a forróságra és a hőségre is vonatkoztatták. *Több piktogramma (képirásos jel) kombinálásával fogalmakat tud-*

²⁴²A Magyar nyelv értelmező szótára III. Akadémia Kiadó. Budapest, 1960. 528-529.

²⁴³Révai Nagy Lexikona X. kötet. Hasonmás kiadás. Szépirodalmi és Babits Könyvkiadó. Budapest, 1992. 631.

²⁴⁴Magyar Értelmező Kéziszótár A-LY. Akadémia Kiadó. Budapest, 1987. 600.

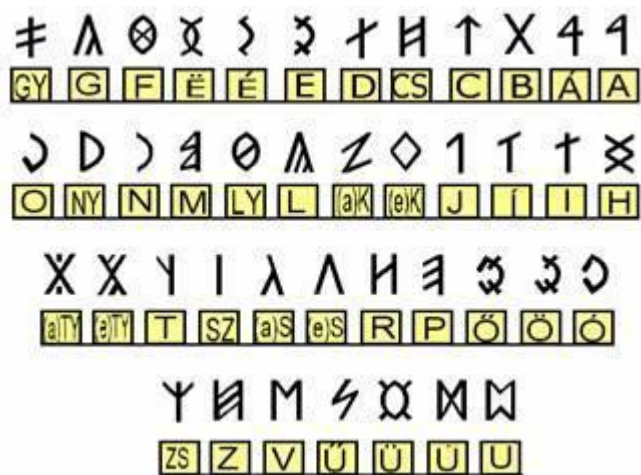
tak kifejezni. A két, egymás mellé rajzolt láb például nemcsak a végtagokat, hanem a járás fogalmát is kifejezte. Megszületett a fogalomírás, melynek jeleit

ideogrammáknak nevezzük.

A beszédünket alkotó szavak két fő jellemvonással rendelkeznek: minden szónak jelentése, illetve hangalakja van. A jelentés és a hangalak szétválasztása döntő szerepet játszott az írás fejlődésében. *A kép- vagy a fogalomírás jelei egy idő után már nemcsak a szavak értelméhez kapcsolódtak, hanem a szavak hangalakjával is szorosan összefonódtak, tehát hangzócsoporthoz képviseltek.* Így jutott el a fejlődés a szóíráshoz. Megszületett az a felismerés is, hogy több szótagból álló, hosszabb szavakat le tudnak írni egy szótagú szavak jeleinek egymás mellé sorakoztatásával. (Mintha a silány melléknevet úgy írnánk le, hogy egy sítalpat és egy lányt rajzolnánk egymás mellé.) Így alakult ki a szótagírás. A szóírásra jó példa a mai kínai, míg a szótagírásra a mai japán írás. Az illusztráción "A templom emberei" "olvasható".

Betűírás

Az ember már évezredekkel ez előtt arra kényszerült, hogy a szavakat alkotólemeire, hangokra bontsa. Egyes ókori népeknek egyre több nehézséget okozott az újonnan felfedezett földrajzi helyek vagy az újabb uralkodó családok nevének leírása. Ilyen esetekben az egyik nép úgy oldotta meg a problémát, hogy az új fogalmak számára külön jeleket alkalmazott, a másik viszont olyan szójeleket írt le egymás után, amelyeknek hangalakjából csak a kezdő hangzót olvasva kapta meg a kívánt nevet. A szóírás jeleinek a kezdőhangok leírására való felhasználását akrofóniának nevezzük. Az *akrofónia* útján jutott el az ember az egyes hangokat jelölő betűíráshoz, ez az eljárás ugyanis a szavaknak hangzókra való szétszedését kívánta meg.

Az első betűírások már az i. e. II. évezredben megszülettek. Közülük a leghíresebb a föníciai alfabétum, amely az i. e. 14-13. században 22 mássalhangzóból álló ábécé volt. Írásuk jól mutatja az akrofónia elvének érvényesülését: nyelvük-

ben az ökör neve *alef*, és jelét az *a* hang írására használták, a házat *béthnek* mondták és jelével írták a *b* hangot. Csak a mássalhangzókat jelölték, és az előtük vagy utánuk következő magánhangzókat a szavak jelentésétől függően az olvasónak kellett kiválasztania. (Az *a*-t egyébiránt torokhangként ejtették, és nem kezelték magánhangzóként.) A föníciai betűírást az arámiak és a görögök is átvették. Az utóbbiak a magánhangzókat is jelölték. A magán- és mássalhangzókat egyaránt feltüntető nyugati alfabétumok forrása a görög betűírás volt.

A rovásírás betűkészlete:

A honfoglaló magyarságnak saját betűi voltak, amelyek teljesen különböztek a görög, latin stb. írásjelektől. A magyarok nem papírra írták, nem táblákra vés-ték jeleiket, hanem késsel faragták vesszőkre, az úgynevezett rovópálcikákra.

Írásanalitikai szempontból több gondolat került felszínre, miközben az írás írásanalitikai fogalma megszületett, ezek:

Az írás egy tudatos automatizált tevékenység; a nyelv megjelenési formája, mondanivalónk rögzítése látható jelekkel, időbeli és földrajzi távolságok áthidalására és sok más célból; írásjelek, például betűk rögzítése, lejegyzése valamilyen hordozón, olyan céllal, hogy azokból a későbbiekben értelmezhető szöveget hozzunk létre; gondolatok, fogalmak kódolása, melynek fordított művelete az olvasás; alkotó tevékenység a közlés egyik formája, alapvetően fogalmazást, illetve kreatív írást jelent; nagyobb irodalmi művek létrehozásának mestersége; ebben az értelemben az írás a narratíva, a szépirodalom, a fikció, a versek és a levelek, továbbá egyéb írásművek – szkriptumok – előállítás; a létrejövő szöveg későbbi elolvasása céljából történik, főként más emberek által.

Az emberi szellem fejlődésének két leghatalmasabb mozgatója a beszéd és az írás; a gondolat rögzítése jelekkel; „az írás a beszéd rögzítése jelekkel” – viszont ez csak a fonetikus írásokra lenne használható.

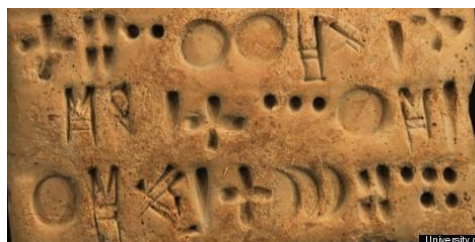
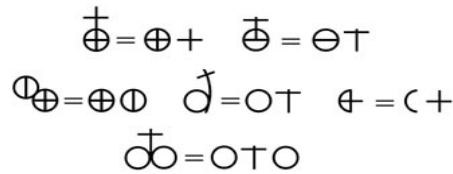
Az írás olyan szociológiai tényező, amelynek társadalomszervező, racionalizáló hatása van, ugyanakkor az írás racionalizáló hatása csak olyan mértékben érvényesülhet, amilyen mértékben az írás érvényesül, elterjed az adott társadalomban. „Kikristályosodott, megdermedt gesztus” ami abban nyilvánul meg, hogy „akaratom, vágyam, szándékaim pecsétjét rányomom a valóság viaszára. Jelet, nyomot hagyok hátra.

Mindezeket figyelembe véve az írás írásanalitikai fogalma a következő:

Alapvetően az auditív beszédet kiegészítő, rögzítő és az emberi gondolatnak erre a célra alkotott, speciális, egyetemlegesen elfogadott, viszonylag általánosan ismert jelentésű, vizuálisan érzékelhető, időhöz és térhez köthető jelekkel történő közlés, kifejezés, egyben mindezek megörökítése.

Az előadás következő részében felvillantásra kerültek olyan példák, amelyekben található jelek elemzése lehetőséget ad az írásanalitikai kutatás számára:

Pont d'Arc (francia pont = híd, arc = ív) egy hatalmas természetes kőhíd Franciaország déli részén, Ardèche megyében. A környék különleges ősrégészeti jelentősége a Chauvet-barlangban talált 30 000 és 17 000 év közötti emberi jelenlétet bizonyító feliratszerű jelcsoportok és festett kézkörvonalak létezése. Háromszáz állatkép (bölény, rénszarvas, gyapjas orrszarvú) mellett a lenyomatok és kultikus jelképek sokasága miatt 1995 óta a Lascaux-i barlang és az Altamira-barlang jelentőségénél is többre tartják. Kisebb kövek, kőlapocskák is előkerültek geometrikus, ismétlődő mintázattal, amelyeket egyesek íráskezdeményeknek vélnek.

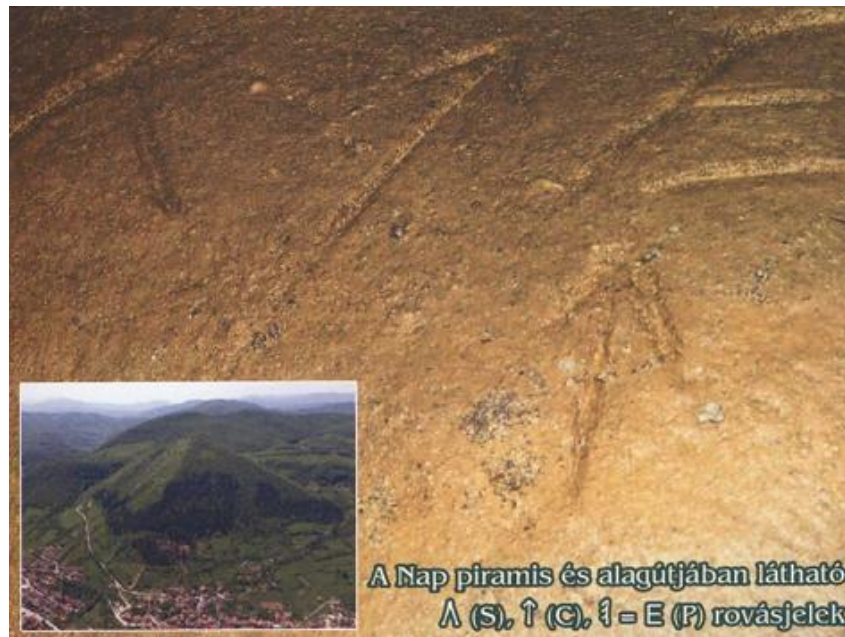
Az *elámi írásrendszer* kezdetei még a sumer időkre nyúlnak vissza, sőt talán kissé megelőzik azt (amennyiben az uruk-kultúra nem sumer).

Az i. e. 1. évezred második felére Elámban egy saját, kényelmes és egyszerű írásrendszer alakult ki, amelyben az Akhaimenida királyok korára a százat alig meghaladó (körülbelül 130) számú szótagjellel együtt összesen 206 különálló írásjel foglalt helyet. E jelek túlnyomó többségének csak egyetlen hangértéke volt, a használt szójelek és értelmező jelek száma nem éri el a húszat.

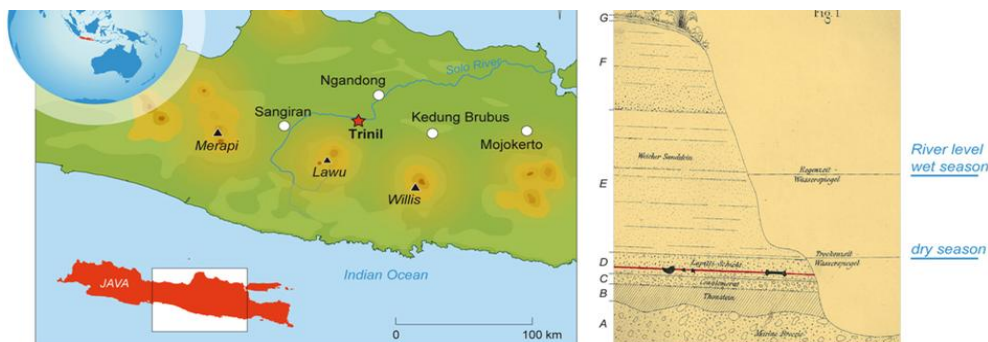
A Duna-völgyi civilizáció egyike a legősibb Európai civilizációknak. Hozzávetőlegesen időszámításunk előtt mintegy 5500-tól 3500-ig létezhetett egy óriási területen, ami déltől észak felé Görögországtól a mai Szlovákiáig, Nyugatról keletre pedig amai Horvátországtól a mai Romániáig terjedt.

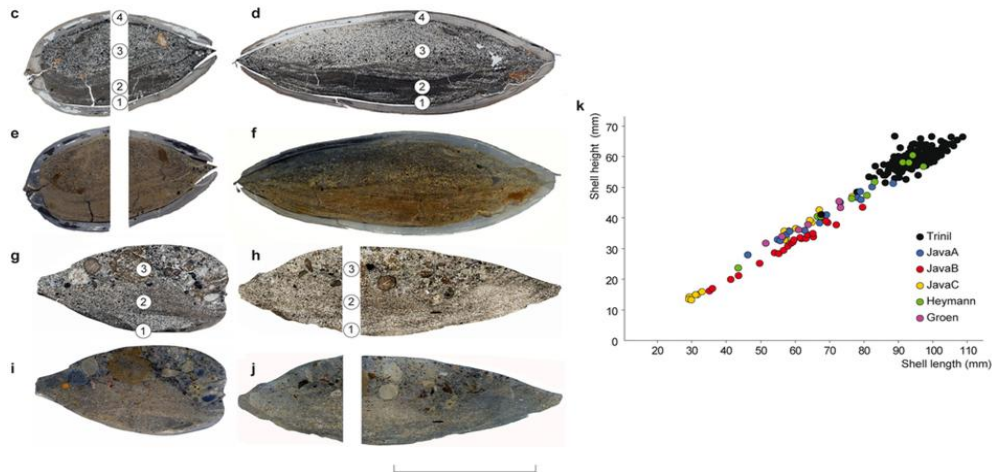
A **milyen?** táblák keletkezését időszámításunk előtt 5500-ra datálják, és a jelek rajt egy még megfejtendő nyelvhez tartoznak. Az ismeretlen nyelv mintegy 700 különböző írásjelet használ, körülbelül annyit mint az Egyiptomi hieroglifák.

A világ – állítólag – legrégebbi ismert piramisáról, a boszniai Nap piramisról sokan kijelentik, hogy „a hun-magyarok, azaz eleink, a mag (tudás) urai építették”. A szénizotópos mérések alapján – amelyeket másféle mérés még nem hitelesített – 34.000 évesre becsült Nap Piramisban székely-magyar rovásírással íródott feliratokat találtak, s már egyértelműen azonosítottak húsz rovásbetűt is, melyek egy az egyben megegyeznek a manapság általunk is ismert székely ABC jeleinek vonásaival.

500.000 éves véset édesvízi kagylókon.

Egy új kutatás szerint a Jáván élt korai emberek már jóval a *Homo sapiens* megjelenése előtt kagylókat használtak eszközként és vésőként. Édesvízi kagyló felszínébe karcolt egyszerű, cikcakkos mintát írtak le, amely az indonéziai Jáva szigetén keletkezett mintegy félmillió éve. A kutatók szerint a lelet hatalmas lépés volt a korai embereknek, és arról árulkodik, hogy a *Homo erectus* faj – a *Homo sapiens* elődje – fejlettebb kognitív képességekkel rendelkezett, mint korábban hitték.

Találtak egy kagylót, melyet eszközzé alakítottak lekerekített és csiszolt széllel, valószínűleg késként vagy vakaróként használták. Egy másikon cikcakkmintát fedeztek fel, amelyet nagy valószínűséggel cápafoggal véstek bele, a kutatók szerint az eddig ismert legkorábbi geometriai vésetet reprezentálja. A véseteket talán azért nem fedezték fel korábban, mert szabad szemmel alig látszanak, a fossziliákról készített digitális fotókon viszont azonnal szembeötlenek.

Játék a betűkkel

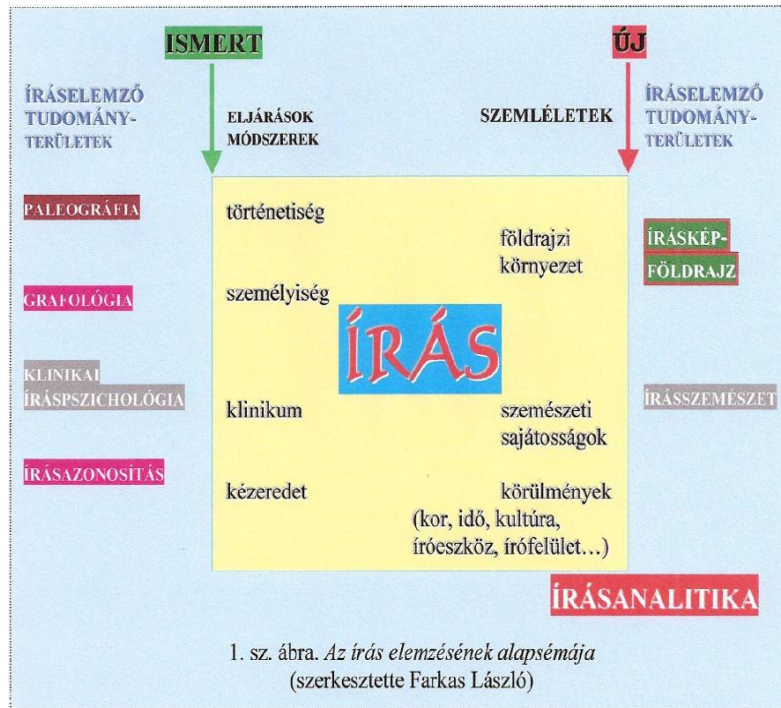
Az írás mire képes, ha egy szó első és utolsó betűjét a helyén hagyva a többit megváltoztatjuk. Elolvassa az alábbi szöveget, mély igazságokra jöhetünk rá:

www.kreten.hu Betűsorrend

"A cmabrigde-i etegyemen kéüszlt eikgy tnuamálny áitllsaa sznreit a szvkaaon bleül nincs jlneestögée annak, mkénit rdeeözndenk el a btüek: eyegüdl az a fntoos, hgoy az eslő és az uolstó betü a hlyéen lygeen; ha a tböbrie a lgnoeayabb özeássivsaszg a jleezmlő, a sövzeg aokkr is tleejs mrtébéeen ovasalthó mraad. A jnléeég mgáayzrataa az, hgoy az erbemi agy nem eyedgi btüeket, hneam tleejs sazakvat ovals. íme a bzoinytéik. Úhygoyg tnseseek mkneit bkébeén hyagni a hleysersáii fmonisáokgkal!"

Az írásanalitika helyzete

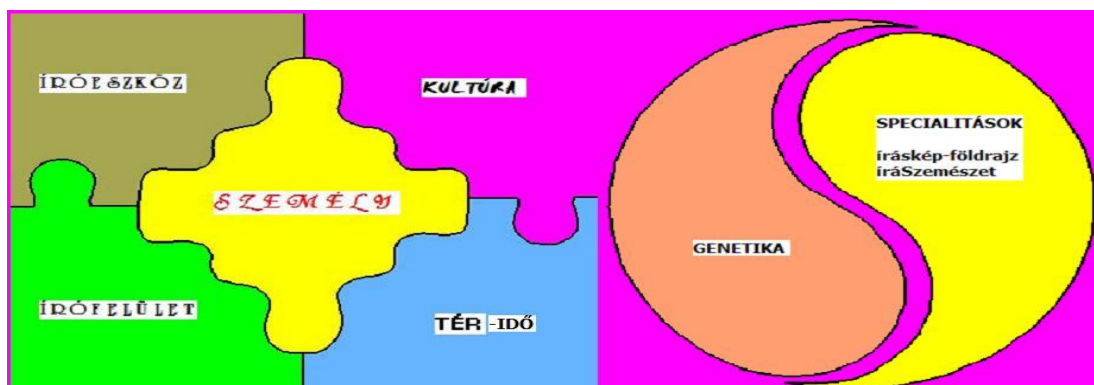
Az íráselemzés alábbi *sémája* összefoglalja, hogy az írásanalitika előtt csak az olyan közismert és művelt területek léteztek, mint a paleográfia, a grafológia, a klinikai írápszichológia és az írásazonosítás.

Az írásanalitika megjelenésével teret nyert az írásszemészet, amely megmutatja, hogy az írásban mely írássajátosságok jellemzik a szem állapotát. Az új rendszer kialakítását alapvetően az írás térbeliségét is vizsgáló íráskép-földrajz megjelenése gyorsította fel. Következmenyeként jött létre az írás komplex, minden oldalú elemzésével foglalkozó írásanalitika.

Az írásanalitika tárgya

Az alábbi ábrán követhető, hogy a grafológia alapvetően a személy tulajdonságaival, tudatos és tudattalan motivációival, viselkedési formáival foglalkozik.

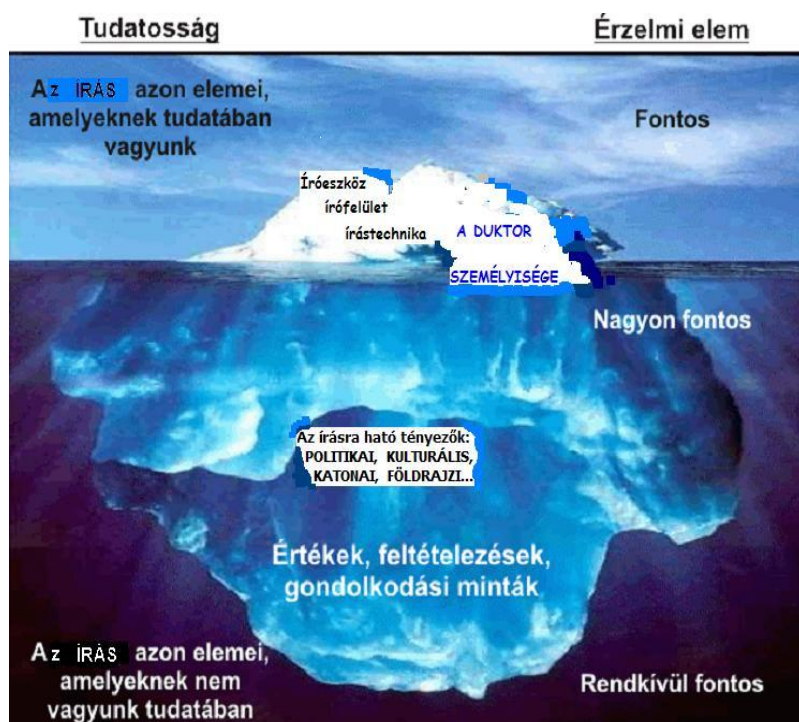
Az írásazonosításnak az írást meghatározó kéz(vagy írógép)-eredet megállapítása az alapvető feladata.

Az írásanalitika az írás elemzésénél az írást befolyásoló minden (személy, tér, idő, kultúra, genetika, íróeszköz, írófelület és speciális) tényezőt figyelembe véve keresi a teljességet.

Az írásanalitika tárgya maga az írás. Az írásanalitika az írás különféle, önálló és egymástól szét nem választható dimenzióival együttesen foglalkozik. Ezek alapján vizsgálja az írás keletkezésének korszakához köthető időbeliségét, földrajzi térbeliségét, az ember történelmének, kultúrájának társadalom-földrajzi folyamatait, az írófelületet, az íróeszközt jellemző sajátosságait és a készítőjéhez kapcsolódó pszichés, anatómiai, „genetikai” vetületeket. A felsorolás komplex, de korántsem teljes, a tudományterület fejlődésével egyre bővülhet, és összetettebbé válhat.

Az írásanalitika kompetenciája

Az írásanalitika szemléletének kialakításához szükséges tisztázni annak kompetenciáját, mire van illetékessége, jogosultsága, és tartalmilag milyen szakmai területeket ölel át.

A Goldman-féle jéghegy modellt felhasználva jól illusztrálható az írás megismerhetősége, ami alapvetően behatárolja az írásanalitikus lehetőségeit, és lehetséges eredményeit. A modellben a jéghegynek a képzeletbeli vízszint feletti része mutatja az írás azon legfelsőbb rétegét, amelynek az ember tudatában van, akaratával tudatosan képes befolyásolni, módosítani, így számára idegen környezetben könnyen megtanulható, másolható. Megjelenési formái az íróeszköz,

az írófelület, az írás technikája, a történelem és a viselkedési normák a kutató számára “kézzel foghatóak”, így könnyen megfigyelhetők. Ebbe a rétegbe tartozik még az író személy – a duktor – személyisége, amelyből a jéghegy víz alá eső részét csak feltételezésekkel, tipológiákkal lehet vizsgálni, elemezni.

Ezzel szemben a jéghegy víz alá merülő 9/10-e a személyiségbe, az emberi genetikai Goldman-féle láncolatába, mondhatjuk, hogy a metatartományába olyan mélyen rögzül, hogy annak még kiterjedt és több dimenziót átölelő ismereteink birtokában sem vagyunk tudatában. Az írásanalitika alkalmazása során ébredünk rá arra, hogy „valamilyen érthetetlen okból másképp írunk”, mint a más környezetben nevelkedett duktortársunk.

Az írásanalitikussal szemben támasztott követelmények kialakításakor az első lépés a személyiségbeli követelmények meghatározása volt. A másik lépés a szakmai követelmények figyelembe vétele. Ebbe a csoportba sorolható az iskolázottság, a szakmai előképzettség, az esetleges szakterületi tapasztalatok, a számítógépes alkalmazói ismeretek, a meglévő idegen nyelvismeret.

Fontos az írás megismerésének indítéka és motivációja, amelyben az írásanalitikusi szakma vonzereje mellett a remélt szakmai eredmény megteremtése is befolyásoló tényező. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszik az írásképföldrajz elméletének és módszerének szakszerű alkalmazása. Az írásanalitikusi kompetencia csak akkor tekinthető adekvátnak, amennyiben a különböző követelmények megjelennek a komplex írásanalitikusi folyamatban.

Az írásanalitika alkalmazhatósága, felhasználási területei

Az alkalmazási területeket tekintve az írásanalitika legfontosabb ágai a következők:

paleográfiai, történelemkutatási,
klinikai, pszichológiai, szemészeti,
kriminalisztikai, honvédségi, titkosszolgálati,
köznapi, vállalati,
pedagógiai, felsőoktatási.

Az írásból *általánosságban* az alábbi lehetőségeket állapíthatjuk meg:

- a személyiség megismerése – az írás determinálja készítőjét, ezért adekvát módon megközelíthető az író személy tulajdonságai;
- a magatartás ellenőrzése- figyelemmel lehet kísérni az általános magatartási normához igazodó és attól eltérő reagálások tartalmát, egy meghatározott időn belüli állapot változását;
- a magatartás irányának, vonalának meghatározása- egy szituációhoz köthető viselkedési, magatartási irány és az eredmény várható kimenetelének modellezése;
- egy tevékenységet elősegítő módszer (pl. tárgyalásra való felkészülés, vagy egy konkrét feladatra való kondicionálás);

- az alany manipulálhatóságának megismerése- az író személy mennyire képes a szerepjátszásra, egy álarc felvételére, személyiségében milyen módon, mértékben és formában van jelen a manipulálhatóság;
- pszichoanalitikusi- "polygráf"-jellegű és tartalmú műszeres hazugság-vizsgálat- az alany írásában, inkriminált esethez köthető válaszaiban jelenlévő hazugságjelek felderítése.

Az írásanalitika egyetemi oktatása

Az írásanalitika kiválóan alkalmas egyetemi szintű oktatásra, amit a gyakorlat is bizonyít(ott):

2001-ben a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen megalapításra került az írásanalitika (grafológia) szakirány a védelmi igazgatási szakon belül.

2007-ben a szak megújításra került és most már önálló szakirányú továbbképzési szakként működött 2012-ig, amely során 64 fő kapott egyetemi, illetve főiskolai szintű oklevelet írásanalitikai megnevezéssel.

2012-ben az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar elindította és folyamatosan meg is hirdeti az íráselemző szakember képzést, ahová a hallgatók toborzása folyamatosan történik. Jelentkezni lehet a négy féléves képzésre a következő linken: <https://tanulmanyi.pk.elte.hu/tovabbkepzes-ppk>.

Az írásanalitikai elmélet bemutatása egy példán keresztül

Az írásanalitika alapvetően egy elmélet, egy rendszer, amelyen belül keressük azokat a mérési, elemzési eljárásokat, módszereket, amelyek eredményeként sikeresen elemezhetünk, akár egy történelmi dokumentumot is.

*Nézzük a Tihanyi Apátság Alapítólevelét!*²⁴⁵

I. András király (1046–1060) Szűz Mária és Szent Ányos püspök tiszteletére maga és családja lelki üdvéért alapította a tihanyi monostort. Szűz Mária I. (Szent) István ismert országfelajánlása óta Magyarország védelmezője. Ányos Galliában Vienne közelében született 358 táján. Harmincévesen lett Orleans püspöke. Sírja zarándokhely lett, és sajátos módon ott tették le a frank királyok ünnepélyes esküjüket, ha szerződést, szövetséget kötöttek, sőt itt tisztázhatták magukat a főemberek, ha gyanúba keveredtek, hogy hűtlenek lettek urukhoz. Az uralkodó és uralkodó közötti egyezséget, az uralkodó és alattvalói közötti hűséget szavatoló Szent Ányos nem véletlenül lett a magyar monostor védőszentje.

Az oklevelet a korszak általános *íróanyagára*, ún. *déli hártýára* írták, s – ahogy a szövegében is olvashatjuk – tekercs (tomus) formában őrizték. Ami a

²⁴⁵Hoffmann István: A Tihanyi Alapítólevel, mint helytörténeti forrás, <http://www.mek.oszk.hu/08700/08750/>.

szövegét illeti, ismert kialakult formulái voltak már a 11. század derekán az okleveleknek. Nemcsak a bevezetés, tárgyalás és befejezés részei különültek el egymástól simára csiszolt, kerek mondatokkal, hanem kisebb, oklevélről-oklevélre ismétlődő, csak üres formaságoknak tetsző részek is elkülönültek a nagyobb egységeken belül.

A hitelesítés mindig annak a pecsétjével történt, akinek a nevében kelt az oklevél. Az aláírára került azok aláírása, akik jelen voltak az oklevélben leírt eseménynél, vagy netán részt is vettek benne. Az aláírások között megtaláljuk az e korra jellemző királyi *monogrammát* is, vagyis a király nevének betűiből formált rajzot. Akár a megpecsételés, akár a tanúk sora rendkívül fontos az oklevél hitelességének bizonyításában. Sajnos, az oklevél pecsétje az idők folyamán lepergett, a tanúk neve azonban megmaradt, sőt ismerjük is őket javarészt. Az aláírás két részből áll: egy keresztből és a kereszt mellett a keresztet rajzoló nevéből. A keresztet az „aláíró” rajzolta, az „aláíró” megnevezése azonban az „aláírók” írnokainak (clerici) munkája. A király sem maga szokta a saját monogramját megrajzolni, többnyire az előre megrajzolt *monogramma* egyetlen hiányzó vonalát húzza csak be.

Végére az oklevél egyik legfontosabb része, a keltezés került. A keltezésben feltüntették Béla herceget, a király öccsét, aki ekkor még együtt uralkodik Andrástestvérével, s utóbb I. Béla néven követi bátyját a magyar trónon. A legvégén pedig utalnak arra, ki volt az oklevél elkészítésével megbízott személy: Miklós püspök. Számtalan jel mutat arra, hogy korának legműveltebb emberei közé tartozott a krónikaíró, nemzetközi szerződések és magánlevelek kitűnő ismerője és írója, Miklós püspök. A tihanyi oklevél gyönyörű kerek latin mondatai, az egyes kifejezések végén szokásos rímes végződések élő tanúi a püspök tanultságának.

Az oklevél elején, ahol az írás elméleti indokáról olvashatunk magvas elmefuttatást, rálehetünk arra, ki is volt, aki írta az oklevelet: az írnok, akinek a keze (per manus scriptorum) mentette meg az emlékezet számára a történeteket. Az írnok a szépírás mestere ebben a korban, tanultsága arra képesíti elsősorban, hogy lemásolja szép betűkkel azt, amit mások megfogalmaztak, lejegyeztek. Már első látásra észrevehetjük, hogy oklevelünk írója igyekezett gondos munkát végezni. Egyenletesen megformált betűi jól olvashatóvá teszik írását.

Vajon ki készítette azt a fogalmazványt, amit írnokunk lemásolt? Erre is megtaláljuk a feleletet az oklevelünkben, ahol azt olvashatjuk, hogy a jegyző (notarius) kezéből származott mindaz az adat, ami az oklevélben található. A jegyzőről pedig tudjuk, ki volt, hiszen az oklevél záró részéből kiderül, hogy a királyi udvarban a jegyzői hivatal ekkor Miklós püspökünk töltötte be. Ő volt tehát az oklevél jegyzője, vagyis fogalmazója, s az ő fogalmazványából dolgozott az írnok.

Szembeszökő, hogy a birtokhatárok leírásának megszövegezése elűt az oklevél többi részétől. Ebben a részben ugyanis nem a király beszél a szokásos fedelmi többesben (adtuk, adományoztuk stb.), hanem a feljegyzés készítője be-

szél a királyról harmadik személyben (átadta, odaadta stb.), s ebben a részben találjuk a magyar szövegeket is. Ez arra utal, hogy a birtokok határjárását lejegyző betűvető sem az írnok, sem a jegyző nem lehetett. Az oklevél elkészítése négy-öt ember összehangolt munkája révén és a korszakban általános, több évszázadon át kijegecesedett okleveles formulák alapján született meg. A tihanyi alapítólevél az első eredetiben fennmaradt hiteles oklevelünk.

Az un. magyar szórványok szavai, kifejezései két jól körülhatárolható csoportot alkotnak, a korszerű, reformált magyar nyelven érthetőkre, – ilyen például, **Keuris teu** (Köris tő), **Aruk feeig** (Árok főig), **Zilu kut** (Szil kút), **Kues kut** (Köves kút), **Seku ueieze** (Szék vize), **Kurtuel faig** (Körtvély / Körte-fáig), **Ohut cutarea** (Ó-kútra), **Lean syherig** (Leány sírig), **Aruk tue** (Árok tő), **Bagat mezeig** (Bagát mezejéig) ide kívánczik az az ismert mondattöredék, amit példáulként említenek; ...**Feheruuaru rea meneh hodu utu rea**... (Fehérvárra menő hadi útra), – valamint a Balaton-felvidék térségében jórészt ma is megtalálható

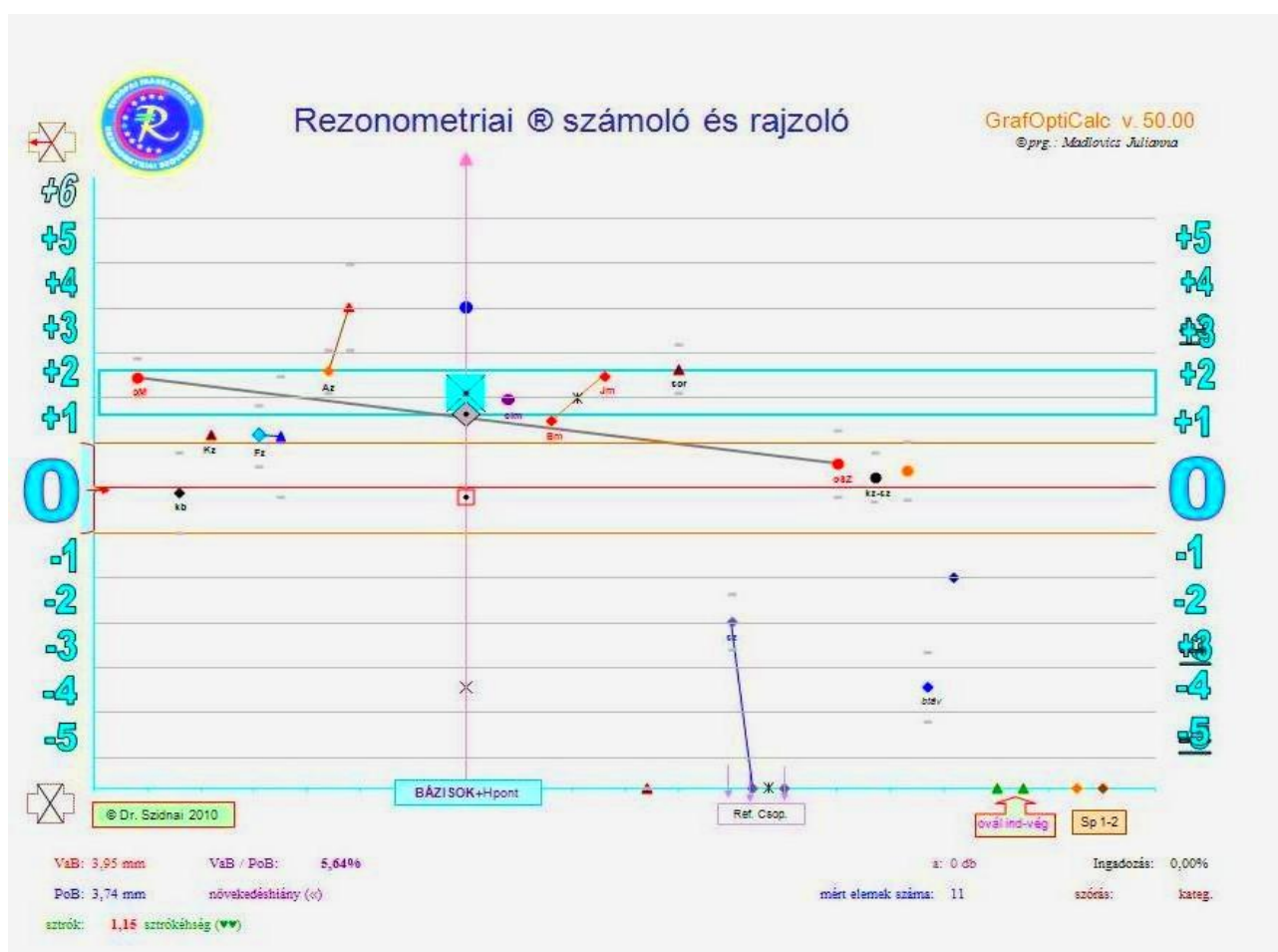
földrajzi nevekre, amelyek ebben a nyelvi közegben elvesztették eredeti, ősi jelentésüket.

Írásanalitikai elemzés:

Az írásanalitika használ egy mérés-elemzési technikát, technológiát, amit dr. Szidnai László, okleveles írásanalitikus *rezonometriának* nevezett el.

A rezonometria módszerként lehetővé teszi különböző korokban és földrajzi helyeken domináló írásképelemek objektív összevetését egymással. Az íráselemeket sztenderdizált módon, információelméleti szempontok szerint hasonlítjuk össze.

A Tihanyi Apátság Alapítólevelét Podonyi Hedvig írásanalitikai szempontból feldolgozta és az eredményeket a ZMNE végzős hallgatójaként szakdolgozatában összegezte. Az általa végzett rezonometriai mérés ábrája:

Az ábra adataiból az alábbi írásanalitikai–rezonometriai elemzést lehet tenni:
A kurzív minuszkulás írásánál a megfelelésvágy, az elvárt külsőségek követése, a „maszkolás” válik hangsúlyossá, így komplex mesterséges írástípusról beszélhetünk.

A valós bázis (VaB) nagyobb, mint a potenciális bázis (PoB), ám a növekedés igen kismértékű – feltételezhető, hogy az ezen írásképet produkáló közegben szinte elkerülhetetlen az elfojtás. Ereszkedő az OAT tengely, a bázisban (B) indul – de mivel a B alatt végződik, hasonlóképpen értelmezhető: a környezet „összenyomja” az egót, az egyén nem tud érvényesülni, önmaga lenni.

Az oválmagasságon (Om) kívül a B-ban helyezkedik el a potenciális alsó zóna (PoAz), a jobb margó (Jm) és a sortáv (Sor) – azaz, a mindennapok a biztonságkeresés, a szabálykövetés mentén zajlanak, a napi teendők szervezőmódját is beleértve. Az emberi viszonylatok ezt kevésbé befolyásolják (nagyobb a jobb, mint a bal margó).

A középzóna (Kz) az Om és a B alá kerül, ami sztrókéhséget²⁴⁶ fejez ki – ám a mások közül kitűnni kívánó ember élményigénye, sikerélmény-vágya ellenére „láthatatlan” kell, hogy maradjon, személye iránti érdeklődésre, odafordulásra környezetétől nemigen számíthat. A B alatt található Kz és középbetű-magasság (Kb) túlterheltséget sejtet, a napi tevékenykedés rutinja teherré válik, túl sok energiát igényel. B alatt marad a felső zóna (Fz) is, amelynek potenciális és számított változata is ugyanakkora. Ebben a világban nem jó túl sokat „okoskodni”, azt nem értékeli.

A szellemi tevékenység a mindennapi rutin része lehet (Fz és Kz egy húron), ám csak bizonyos mederben folyhat (bal margó ugyanitt). Döntési szabadságról szó sincs, kockáztatni e téren sem szabad (Cím mélyen a B alatt).

Az apátsági alapítólevél küllemét elsősorban a karoling minuszkulaformák hű utánzására irányuló szándék határozta meg. A karoling minuszkula pedig, ahogyan azt már említettük, eredetileg igen praktikus, és az anyagi világtól (alsó zóna) sem távol álló célt szolgált: a frank államrend adminisztratív hátterének hatékony működtetése érdekében jött létre.²⁴⁷ Ugyanezen okból alkalmazhatták másfél évszázaddal később a magyar királyi udvarban, ahol vélhetően az adománylevél is készült.

Befejezésül az olvasó szíves figyelmébe ajánlok egy magyar nyelvű mondatot, amely szintén tartalmaz egy érdekességet (házi feladat gyanánt):

"Kis erek mentén, lép sík ölen, oda van a bánya rabja, jaj, Baranyában a vadon élő Kis Pálnét nem keresik."

²⁴⁶ Ez a speciális írásanalitikai kifejezés egyfajta érintkezési igényt, ingeréhséget fejez ki, ahol a sztrók angol szó simogatást, érintést jelent általános értelemben, azaz a fájdalmas érintés – mondjuk a pofon – is beletartozik.

²⁴⁷ Heribert Illig amint az egész karoling korszakot, úgy a 'karoling minuszkula' és a frank államrend létét is megkérdőjelezi. (Heribert Illig: *Kitalált középkor. A történelem legnagyobb időhamisítása*. Allprint Kiadó, Budapest. 2002.) – A szerk.